

ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУХАННЯ МУЗИКИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ОСНОВІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ О. КОШИЦЯ, В. БЕЗКОРОВАЙНОГО, С. СПЕХА

ORGANIZATION OF LISTENING TO MUSIC AT MUSIC LESSONS BASED ON THE CREATIVE WORK OF UKRAINIAN DIASPORA COMPOSERS O. KOSHCHYTS, V. BEZKOROVAINYI, S. SPEKH

У статті розкриваються методичні умови організації процесу слухання музики на сучасних уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти. У зв'язку із забороною використання творчих доробків композиторів країни-агресорки, вчителі музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти підшукують музичний матеріал, який дасть змогу знайти альтернативний варіант попередній програмі та повноцінно провести урок музичного мистецтва. Автори публікації пропонують замість творів російських композиторів на етапі слухання музики використовувати музичний матеріал композиторів української діаспори. Україна багата талантами, проте доля багатьох обдарованих митців інколи складалася таким чином, що вони змушені були за певних обставин залишити рідний край та виїхати за кордон. Радянська влада, називаючи їх «зрадниками», «ворогами народу», дуже довго замовчувала їх імена та забороною поширювати їхні музичні здобутки. І тільки з 1991 року, коли була проголошена незалежність України, ми отримали можливість дізнатися про своїх талановитих земляків.

Автори статті зосередили свою увагу на вивченні творчості трьох українських композиторів-емігрантів – О. Кошиця, В. Безкоровайного та С. Спеха. Усі вони через своє життя пронесли в серцях любов до рідного слова, рідної української культури, української пісні.

Завдяки хору під керівництвом Олександра Кошиця світ дізнався про відомий хоровий твір «Щедрик» в обробці Миколи Леонтовича. Хор побував на гастролях у сімнадцяти країнах, і всі його виступи мали шалений успіх у слухачів. Репертуар хорового колективу складався із українських пісень в обробці М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, О. Кошиця.

Автори публікації також пропонують вчителям музичного мистецтва звернути увагу на творчість композитора та піаніста Василя Безкоровайного. Серед його творчого доробку молодшим школярам можна запропонувати «Вальс» та «Коломийку». Ці твори наповнені яскравим національним колоритом, легкі для сприймання.

Учні середніх класів із задоволенням сприйматимуть авторські пісні Степана Спеха. У мережі Інтернет педагоги можуть знайти ювілейний концерт С. Спеха і дати можливість своїм вихованцям отримати насолоду від звучання чарівного голосу співака. Ознайомлення із творчістю композиторів української діаспори дає змогу відкрити нові сторінки в історії української музики.

Ключові слова: урок музичного мистецтва, слухання музики, композитори української

діаспори, Олександр Кошиць, Василь Безкоровайний, Степан Спех.

The article reveals the methodological conditions for organizing the process of listening to music at modern music lessons in general secondary education institutions. Due to the ban on using the works by composers of the aggressor country, music teachers of general secondary education institutions are looking for musical material that will allow them to find an alternative to the previous curriculum and fully conduct a music lesson. The authors of the publication propose to use music by composers of the Ukrainian diaspora instead of works by Russian composers at the stage of listening to music.

Ukraine is rich in talent, but the fate of many gifted artists sometimes turned out in such a way that they were forced to leave their native land and go abroad under certain circumstances. The Soviet government, calling them "traitors" and "enemies of the people," silenced their names for a very long time and forbade the dissemination of their musical achievements. It was only in 1991, when Ukraine's independence was proclaimed, that we got the opportunity to learn about our talented compatriots.

The authors of the article focused their attention on studying the works of three Ukrainian emigrant composers: Oleksandr Koshyts, Vasyl Bezkorovainyi, and Stepan Spekh. All of them carried love for their native word, native Ukrainian culture, and Ukrainian song in their hearts throughout their lives.

Thanks to the choir under the direction of Oleksandr Koshyts, the world has learned about the famous choral work "Shchedryk" arranged by M. Leontovych. The choir has toured seventeen countries, and all of its performances have been a huge success with audiences. The repertoire of the choir consisted of Ukrainian songs arranged by M. Lysenko, M. Leontovych, K. Stetsenko, and O. Koshyts.

The authors of the publication also suggest that music teachers pay attention to the work of composer and pianist Vasyl Bezkorovainyi. Among his works, younger students can be offered "Waltz" and "Kolomyika". These pieces are filled with vivid national color and are easy to understand.

Middle school students will take pleasure in listening to Stepan Spekh's original songs. On the Internet, teachers can find Stepan Spekh's anniversary concert and give their students the opportunity to enjoy the sound of the singer's charming voice.

Familiarization with the works of the Ukrainian diaspora composers allows us to open new pages in the history of Ukrainian music.

Key words: music lesson, listening to music, composers of the Ukrainian diaspora, Oleksandr Koshyts, Vasyl Bezkorovainyi, Stepan Spekh.

УДК 781.971

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.34>

Жорняк Б.Є.,

канд. пед. наук,
завідувачка кафедри теорії, методики
музичної освіти та інструментальної
підготовки

Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Ткачук С.М.,

викладач-методист, викладач методики
музичного виховання циклової комісії
методики музичної освіти та вокально-
хорової підготовки

Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Юрчук О.М.,

викладач-методист, викладач музично-
теоретичних освітніх компонентів
циклової комісії методики музичної
освіти та вокально-хорової підготовки
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

«Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї, – писав В. Сухомлинський. – Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної естетичної, моральної культури!» [8, с. 596]. Ці слова видатного педагога-гуманіста конкретизують його думку про музичне виховання як першооснову в освітньому процесі.

Музику по праву можна назвати всезагальною мовою, якою розмовляють у всіх країнах світу. Слухання музики, аналізу різножанрових творів приділяється значна увага на уроках музичного мистецтва у закладі загальної середньої освіти.

Репертуар для сприймання музики був усталений роками, прописувався у програмах із року в рік і був настільки звичним, що мало хто з педагогів задумувався над тим, чому на уроках музичного мистецтва надається перевага творам російських композиторів. Еталоном, вершиною музичного Олімпу вважалася музична творчість Чайковського і Римського-Корсакова, Прокоф'єва і Кабалевського, Глінки і Шостаковича...

Прозріння прийшло разом із першою пролитотою кров'ю від ворожих обстрілів та вибухів 24 лютого 2022 року.

Відмова від вивчення творів російських композиторів на уроках музичного мистецтва спонукала педагогів швидко перелаштувати весь освітній процес на новий лад, підібрати інший репертуар для музичного сприймання, змінити алгоритм подачі матеріалу, більшою мірою звернути увагу на творчість українських митців, імена яких у певний період історії були відомі за кордоном, проте незаслужено забуті в Україні. Саме такими представниками нашої української музичної культури за кордоном є Олександр Кошиць, Василь Безкоровайний, Степан Спех.

Аналіз наукових публікацій. Творча діяльність композиторів української діаспори висвітлена у працях А. Калениченко, Г. Карась, Ю. Осмачко, Н. Синкевич та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, жоден із науковців не розглядав проблему висвітлення творчості композиторів української діаспори в контексті сприймання їх творів на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

Мета статті – привернути увагу до творчості композиторів української діаспори за кордоном, з'ясувати можливість використання їх творів у ході слухання музики на уроках музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу.

У 2025 році українська та світова громадськість відзначатиме 150-річчя з дня народження Олександра Кошиця – геніального хорового диригента,

композитора, вченого-етнографа, талановитого педагога, організатора і диригента Української республіканської хорової капели, концерти якої в 20-ті роки ХХ ст. назвали «гастролями століття».

В. Чедрик, дослідник творчості О. Кошиця, у своїй праці зазначає, що мистецька діяльність хорової капели під керівництвом видатного хормейстера «допомогла багатьом народам світу дізнатися про існування незалежної Української держави, про існування українського народу з власною мовою, високою культурою, своєю історією і традиціями»; Україна завдячує О. Кошицеві тим, що він «своєю мистецькою місією зробив для Батьківщини чи не більше, ніж цілий дипломатичний корпус» [9, с. 294].

Ім'я Олександра Кошиця багато років не згадувалося в Україні, бо було під суворою забороною, адже партійна еліта зачислила його до лав «ворогів народу» і вважала «буржуазним націоналістом», хоча насправді своєю творчістю митець пропагував рідну культуру і демонстрував вірність українському народу в усьому світі.

Творча спадщина О. Кошиця налічує як власні високохудожні світські та духовні твори, так і хорові обробки українських народних пісень, проте тривалий час на його історичній батьківщині всі ці композиції були під забороною для виконання.

Українська республіканська хорова капела, зорганізована О. Кошицем разом із К. Стеценком за розпорядженням С. Петлюри, виконувала твори й обробки народних пісень М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка та самого маестро, популяризує українську музику. Так «Щедрик» в обробці М. Леонтовича став відомим на увесь світ саме завдяки хору під орудою О. Кошиця.

Вирушивши у березні 1919 року у велику гастрольну подорож до Європи та Америки, капела у складі 70 чоловік разом зі своїм маестро залишилася за кордоном у зв'язку з політичними подіями в Україні: встановлення радянської влади змусило хористів стати мимовільними емігрантами.

Протягом 1919–1920 років цей колектив гастролював у Чехословаччині, Австрії, Швейцарії, Франції, Бельгії, Голандії, Англії, Німеччині, Північній та Південній Америці. А за 5 років капела побувала з концертами у 17 країнах світу.

М. Головащенко, досліджуючи феномен О. Кошиця, у своєму дослідженні цитує слова одного із музичних критиків: «Яка ритмічна музика України! Ми чули її цілий вечір і не наслушалися. Які ми бідні, народи Заходу! До України мені було цілком байдуже, але тепер я битимуся скрізь за мистецтво цієї країни!» [3].

Європейські держави були зачаровані красою української пісні, місцеве населення захоплювалося філігранним звучанням хору, Кошиця називали «великим чарівником української пісні», «генієм української пісні», «диригентом з казковим

талантом», «співцем України», «світової слави диригентом». Всюди лунало: «Viva, Koshitz! Viva, Ukraine!» [3]. У паризьких виданнях можна було прочитати: «Наша пані Географіє! Чого ти нас вчила? Ти казала, що Україна – це поля та отари, і не казала, що там є народ з такою душею! Ще ніякий хор, французький чи чужоземний, не дав нам нічого подібного!», «Цей хор переконливо довів, що Україна має античну цивілізацію, пречудовий і багатющий фольклор, що переконливо підтверджує високу культуру раси» [7].

Виступи хору проходили з надзвичайним успіхом, всупереч намаганням емігрантів з росії всіляко опорочити колектив і зірвати його гастрольні поїздки. Тому не дарма на концертах завжди чергували наряди поліції. Щоразу на гастролях капела бездоганно виконувала популярну народну пісню країни, в якій відбувався концерт, що особливо подобалося публіці. За кількістю слухачів хор під керівництвом О. Кошиця встановив світовий рекорд того часу: на його концерті у Мехіко було 32600 осіб.

Олександр Кошиць усім серцем любив Україну, понад усе прагнути повернутися додому, проте щоразу отримував відмову: радянський уряд не зміг пробачити митцеві «хорові диверсії», які стверджували велич таланту українського народу.

Українською тематикою пронизана творчість іншого талановитого митця – композитора, піаніста, громадського діяча – вимушеного емігранта Василя Безкоровайного. Його перу належать понад 350 унікальних різножанрових композицій, серед яких хорові твори «На горі пастернак», «Полуботок», «Думи мої», «Садок вишневий коло хати» на вірші Т. Шевченка, «Народнім лицарям», «Плотію уснув», «Країно див» на поезії О. Олеся, «Гукайте їх», «І сад зацвів» (слова М. Філянського), «О, люба Вкраїно» (слова Давидовського), «Під весну» (слова Р. Завадовича), «Квітчастий луг» на вірші П. Тичини.

На тексти Т. Шевченка, О. Олеся, Б. Лепкого митець компонує солоспіви «Калина», «Чари ночі», «Чому з тобою ми не хвили», «Де ж ти, листочку», «На склоні гір», «Снишся мені», «Рожевий цвіте» та ін.

Взявши за основу народні мелодії, Безкоровайний створює «Українську різдвяну увертюру», фортепіанні твори «А у нашої сусідки», «Заколисна пісня», «З тої гори», «Ой під гаєм», «Чи є в світі молодичка», «Вечірні мрії», «Заграй ми, цигане»; скрипкові п'єси «Козаченьку, куди йдеш», «Спомини з гір», «Думки»; 7 п'єс для скрипки в супроводі фортепіано («Ноктюрн», «Українська рапсодія», серія «Українські думки»); «В'язанку українських народних пісень» для цитри, твори для оркестру – увертюра «Різдвяна ніч» та «Думка-шумка».

Перу талановитого митця належать також багаточисленні твори для дітей: варто згадати

інструментальні мініатюри «Танець Нілюсі» та «Танок Любчика», дитячу оперету «Червона шапочка» (лібрето Л. Полтави).

М. Михаць підкреслює, що «музика Василя Безкоровайного щира, національно своєрідна, мелодійна. Вона близька духом і зрозуміла нашому сучасникові. Його творчість сягає корінням до рідної землі, відчувається вплив народнописенного мелосу. За тематикою твори різні – «вони – то елегантні, то – лірико-драматичні, то – збуджено емоційні» [4, с. 301].

Як зазначають у своєму дослідженні О. Німичович та Р. Хрипун, «чимало десятиліть творчі досягнення представників діаспори залишалися поза увагою української музикознавчої, педагогічної і культурологічної думки. За часів незалежної України відкрився доступ до архівів, настав час активного вивчення української історії, особливо замовчуваних її сторінок, до яких належать і здобутки діаспори. Тільки зараз віднайдене минуле України постає великим пластом, закриває штучно витворені пустоти українського внеску у світовий культурний контекст» [6, с. 119].

Для відновлення історичної справедливості щодо талановитих вихідців із України, вищевказані дослідники аналізують і творчу спадщину Степана Спеха – композитора та співака, вимушеного емігранта з Лемківщини. Випускник Українського музичного інституту в Нью-Йорку, С. Спех став відомим американській публіці через трансляції Нью-Йоркського громадського радіо WNYC [5, с. 107].

Низка українських народних пісень у його виконанні, записаних на платівку АРОН під назвою «Перли України», зачарувала вибагливу американську столичну публіку. У композиторському доробку митця чимало хорових та вокальних творів на вірші як знаних, так і маловідомих поетів, серед яких варто назвати: солоспів «Мені тринадцятий минало», мелодекламація «Розрита могила» (Тарас Шевченко); солоспіви «Чом, козаче молоденький», «Із-за гори», «Дністров'янка», «Думка» (Маркіян Шашкевич); мелодекламація «Сім струн», солоспіви «Надія», «Місяць ясенський», «Останні квіти», «Темна хмара» (Леся Українка); хор «Благословенна зірка ясна», хор і солоспів «На Різдво» (Роман Купчинський); хор «Спить, герої, спить» (Петро Карманський); хор «Не дає мені спокою» (Григорій Кривда); хор «Вийшла Марія» (Микола Палій); солоспів «Гей, приснилось мені» (Микола Горішний); хор «Злинуть воскресні пісні» (Василь Щурат); солоспів «До Тебе, Боже», хор «Ангел Благовіститель» (Аманда Шефер); хор «Гей, ми діти українські» (Богдан Федчук); солоспів «З ласки Божої» (Віктор Романюк).

Хоча до репертуару співака входили твори зарубіжних композиторів В. А. Моцарта, К.-М. Вебера, Ж. Бізе, Д. Пучіні, Р. Штрауса, проте завжди поряд із класичними аріями на концертах С. Спех виконував

українські композиції авторства С. Гулака-Артемівського, С. Воробкевича, М. Лисенка, Д. Січинського, О. Нижанківського, С. Людкевича, М. Гайворонського, З. Лиська, В. Грудина, О. Бобикевича, М. Фоменка, К. Данькевича.

Висновки. Знайомлячи школярів на етапі слухання музики із творчістю композиторів української діаспори, ми відновлюємо соціальну справедливість, адже, не дивлячись на те, що доля закинула їх далеко від Батьківщини, вони у своєму серці все життя несли любов до рідного краю, рідної мови, української пісні. Учням варто запропонувати послухати та проаналізувати запис «Щедрика» у виконанні хору Олександра Кошиця, інструментальні твори Василя Безкоровайного, вокальні твори у виконанні Степана Спеха, які можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безкоровайний В. Вальс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vMamluKiofg> (дата звернення 26.22.2023).
2. Безкоровайний В. Коломийка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dDbRZAY1a1c> (дата звернення 26.22.2023).
3. Головащенко М. Феномен Олександра Кошиця. Київ : Музична Україна, 2007. 588 с.
4. Михаць М. Василь Безкоровайний. життєвий і творчий шлях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти.* 2011. Вип. 11. С. 301–305.
5. Німилевич О. Мистецька спадщина композитора і співака Степана Спеха. *Молодь і ринок.* № 4. 2012. С. 107–112.
6. Німилевич О., Хрипун Р. Твори великої форми композиторів української діаспори та їх рецепція в сучасній педагогічній практиці. *Молодь і ринок.* № 10. 2017. С. 119–123.
7. Світова слава «генія української пісні» Олександра Кошиця. URL: <https://svitua.org/2022/09/12/viva-koshitz-viva-ukraine-svitova-slava-geniya-ukrayinskoyi-pisni-oleksandra-koshyczu/> (дата звернення 26.22.2023).
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-ти тт. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 596.
9. Чедрик В. Ю. Олександр Кошиць і його хор як вісник світової слави української пісні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти.* 2011. Вип. 11. С. 294–301.
10. Щедрик. Перший грамзапис. Український національний хор Олександра Кошиця. Shchedryk. М. Леонтович. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wbVMUaWNgwl>.